

9. Megfelelő elosztás mellett 150 lux elegendő a belépők, az előcsarnokok, a folyosók, mosdók, lépcsők és felvonók megvilágítására. Ezekben a terekben olvasás nem folyik, s ha valaki innen belép az olvasói terekbe, ahol nagyobb a fényerő, szeme, mely előzőleg a kisebb fényerőhöz alkalmazkodott, az olvasói terekhez és munkaszobákhoz javasolt fényerőt teljesen kielégítőnek találja.

10. Ne felejtjük el, hogy a világítás intenzitása viszonylagos. Ha az intézmény többi épületében mindenütt erősebb világítást használnak, a könyvtárban is nagyobb fényerőt fognak követelni az olvasók – ámbár ha a fény jó minőségű, akkor a szem jól és elég gyorsan alkalmazkodik 100 és 1500 lux között bármely fényerőhöz. Nagyobb intervallumok áthidalása már nehezebb és kellemetlenebb.

Szerző véleménye szerint a differenciált fényerejű világítás éppoly megfelelő, bizonyos szempontokból tetszetősebb, nem olyan monoton és sokkal olcsóbb, mint azé a könyvtaré, amelyben mindenütt magasabb fényerőt alkalmaznak.

GOMBOCZ István:

Európai konferencia a nemzetközi kiadványcseréről
(Bécs, 1972. április 23–29.)

ELŐZMÉNYEK

Az európai kiadványcsere-szakemberek először 1960-ban, Budapesten tartottak értekezletet, az UNESCO támogatásával. Azóta számos ország csatlakozott az UNESCO által 1958-ban létrehozott általános kiadványcsere-egyezményhez, valamint a hivatalos kiadványok cseréjére vonatkozó egyezményhez; időszerűvé vált tehát az egyezmények gyakorlati eredményeinek elemzése. Előtérbe került a fejlett és a fejlődő országok közötti kiadványcsere problémája is. Ezeknek és más gyakorlati kérdéseknek a vizsgálatára ült össze az újabb konferencia, az UNESCO és az IFLA anyagi támogatásával; a házigazda szerepét az Osztrák Nemzeti Könyvtár vállalta.

A konferencia előkészítését az IFLA Kiadványcsere Bizottsága végezte (személy szerint Gombocz István és M. Schiltman, a bizottság el-

nőke és titkára, valamint M. Razumovsky). Mintegy másfél évig tartott ez a munka, amelynek eredményeképpen egy hónappal a konferencia megnyitása előtt megkapták a meghívottak a 18 referátum szövegét. Ez az anyag egyben az UNESCO számára készítendő tanulmánykötet első fogalmazványa.

A konferencián 38 szakember vett részt, Európa majdnem minden országából. Megfigyelőként jelen volt az USA Kongresszusi Könyvtárának vezetője (aki előadást is tartott), valamint egy nigériai könyvtáros.

A REFERÁTUMOK ÉS VITÁK

A CSERE ÉS A KÖLCSÖNZÉS VISZONYA

C. HURY (Luxemburg) rövid referátuma vezette be a kérdés tárgyalását. M. SCHILTMAN (Hollandia) referátumában javasolta a kölcsönzésre használt mikrofilmek és mikrokártyák alkalmazását a cserében, ill. elszámolás helyett a költségek kölcsönös jóváírását. D. J. URQUHART (Nagy-Britannia) a nemzetközi kölcsönzés jelentőségét emelte ki; azt ajánlotta, hogy a devizanehezőségekkel küzdő könyvtárak a csere céljára rendelkezésükre álló költségvetési keretet kölcsönzésre és fotokópiák küldésére használják fel, s csökkentsek a fölösleges anyagok cseréjét. Javasolta, hogy a nemzetközi kölcsönzés ügyében külön szakértői értekezletet hívjanak össze.

A hozzászólók közül Kjellenberg (Svédország) dicsérte a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának cseretevékenységét. Lázár Péter, aki az UNESCO képviselőjeként vett részt a konferencián, a két funkció összefüggését emelte ki (a kutatónak mindegy, hogy a könyvtár milyen uton szerzi be a külföldi könyvet); szerinte a csereközpontokhoz hasonlóan országos kölcsönzési központokra is szükség van, sőt lehetőleg ugyanazon központi szolgálatra kell bízni ezt a két funkciót. A román delegátusok rámutattak, hogy ez náluk így is van.

A CSERE ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI

Z. JABLONSKI (Lengyelország) referátuma a nemzetközi csere jelentőségét elemezte a könyvtári rendszerben. Kiemelte a világnyel-

ven irt összefoglalóknak, valamint a kiadvással foglalkozó tudományos intézetekkel való kapcsolatteremtésnek a fontosságát. Foglalkozott a csere országon belüli központosításának, koordinálása mibenlétének kérdéseivel. — A svéd és az osztrák hozzászóló legfeljebb a továbbítás bizonyos technikai műveleteinek központosítását tartja megengedhetőnek. Oertel (NSZK) szerint a koordinálásban az egész ország gyarapítási politikáját figyelembe kell venni; ez már a gyűjtőköri együttműködés témaköréhez vezet át.

GOMBOCZ István (Magyarország) a nemzetközi cserére vonatkozó 1958. évi UNESCO-egyezmények gyakorlati megvalósulásával foglalkozott, kérdőíves vizsgálata alapján. A kérdőívre 70 országból kapott választ; ezeknek csak mintegy fele ratifikálta az egyezményeket, de azok sem tettek meg mindent megvalósításuk, illetve a bennük rejlő lehetőségek kihasználása érdekében. Néhány ország megerősítette központi csereszervét, de sehol sem tettek intézkedéseket a csere bürokratikus akadályainak kiküszöbölésére vagy a magas szállítási költségek csökkentésére. Az UNESCO sem indította meg az adatgyűjtést a kiadványcsere világstatisztikájához. — Az egyezmények jelentőségéről különbözőképpen vélekedtek a hozzászólók. Lázár Péter rámutatott, hogy a ratifikáló államok száma tekintetében ezek is elérik a fontosabb UNESCO-egyezmények átlagszintjét.

V. POPOV (Bulgária) referátuma áttekintést adott az európai csereközpontokról, ismertette az egyes központok szervezetét és munkamódszereit.

CSERE A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKKAL

R. A. CHRISTOPHERS (Nagy-Britannia) és J. LETHÈVE (Franciaország) azokat a tapasztalatokat elemezték, amelyeket a British Museum könyvtára, ill. a párizsi Nemzeti Könyvtár szerzett az afrikai országokkal (a volt angol, ill. francia gyarmatokkal) folytatott csere terén. Sok nehézséggel jár ez a munka: gyakran egyoldalúak a küldemények, a kapcsolatok esetlegesek, a kérésekre sokszor nem jön válasz, sorozatok abbamaradnak stb.

N. R. EINHORN a Kongresszusi Könyvtárnak a latin-amerikai országokkal folytatott cseréjét ismertette, főként a hivatalos kiadványok beszerzését; a kétoldalú államközi egyezmények ellenére inkább a könyvtárakkal való közvetlen kapcsolatra lehet építeni.

Fr. VANWIJNGAERDEN (Belgium) fogalmazta meg a munka alapelveit: nagyvonaluan (akár egyoldaluan is) folytassuk a cserét, gondosan válogassuk meg az anyagot, segítsük a fejlődő országokat abban, hogy több pénzük és megfelelő személyzetük legyen a csere lebonyolítására, létre tudják hozni a megfelelő apparátust.

Ke Hong PARK (Dél-Korea) a szöuli Műszaki Tudományos Intézet könyvtárának európai országokkal folytatott kiadványcseréjét ismertette, s referátumában egy új űrlapforma kidolgozását is javasolta. — M. ZEHRER az afrikai hivatalos kiadványok katalógusának Nyugat-Berlinben folyó munkálatairól számolt be.

A CSERE GYAKORLATI PROBLÉMÁI

M. RAZUMOVSKY — az IFLA Kiadványcsere Bizottsága korábbi vizsgálatainak eredményeit összegezve és kiegészítve — áttekintést adott a csere-egyensúly kialakításának különböző módszereiről. Felhívta a figyelmet arra, mennyire megnehezíti a bolti ár szerinti cserét, hogy a különböző országokban a hasonló jellegű kiadványok ára között is igen nagy különbség van. Kiadványtipusonként más módszereket kell alkalmazni; kereskedelmi forgalomba kerülő anyagnál pl. bevált a lapszám szerinti elszámolás. — A hozzászólók közül Vogli (Albánia) a nemzeti irodalom automatikus cseréjének általános bevezetését javasolta.

P. GENZEL (NDK) a Deutsche Staatsbibliothek vizsgálatai alapján kifejtette, hogy ha a cserét folytató intézetek külön-külön postáznak küldeményeiket, ez nemcsak gyorsabb, hanem olcsóbb is lenne a központon át történő, gyűjtőládás szállításnál. — A vitában felvetették, hogy a tengerentuli szállítás költségeinek adatai esetleg módosítják ezt a képet; utaltak a csereközpontok előnyösebb postai és vámügyi helyzetére is.

J. LETHÈVE (Franciaország) áttekintette a cserelevelezés szabványosításáról eddig hozott határozatokat és további javaslatokat tett. — Több hozzászóló vázolta, milyen nehézségekbe ütközik országában a Kiadványcsere Bizottság által már elfogadott formulák bevezetése.

I. F. GRIGORJEVA a duplumcserével foglalkozó referátumában (amelyet a szerző távollétében olvastak fel) elsősorban a Szaltükov-Scsedrin Könyvtár tényleges gyakorlatát ismertette.

B. P. KANYEVSZKIJ, aki a nemzetközi csere 1961–1970. évi szakirodalmának bibliográfiáját állítja össze (s aki szintén nem jelenhetett meg), referátumában e munka módszereit, a válogatás elveit foglalta össze. – A munka folytatását a brüsszeli Királyi Könyvtár vállalta.

D. OERTEL (NSZK) a nemzetközi csere kézikönyvének átdolgozásáról beszélt, amelyet utoljára 1964-ben tett közzé az UNESCO, 3. kiadásban. Feltétlenül újra ki kell adni a kézikönyv I. részét, amely a cserére vonatkozó általános tudnivalókat, a többoldalu egyezmények szövegét stb. tartalmazza; a II. rész óriási cimanyagának kiadása azonban túl nagy terhet jelentene, s emellett ez az anyag már megjelenése idejére elavul.

A KONFERENCIA HATÁROZATAI

Az alábbiakban kivonatossan ismertetjük a főbb határozatokat.

A KIADVÁNYCSERE ÉS A VILÁGIRODALOM BESZERZÉSÉNEK EGYÉB ESZKÖZEI

A konferencia

- megállapítja, hogy a nemzetközi kölcsönzés külön munkaterület, és javasolja, hogy annak technikájával külön szakértői összejeövetel foglalkozzék.
- javasolja, külön munkacsoport dolgozzon ki irányelveket arra, hogy a különböző könyvtári dokumentumokhoz mikor célszerűbb csere és mikor kölcsönzés útján hozzájutni;
- felkéri a könyvtárakat, vizsgálják meg, hogyan lehetne a dokumentumok reprodukcióit bevonni a kiadványcserébe olyan esetben is, amikor eredetileg kölcsönzésről lett volna szó;
- kéri az UNESCO-t, hívja fel tagállamait, hogy enyhítsék a könyvek és periodikumok beszerzését megnehezítő valutáris korlátozásokat;
- kéri az UNESCO-t, hívja fel kevésbé ismert nyelvű tagállamait minél több kiadvány világnyelven való közzétételére, ill. hosszabb idegen nyelvű kivonatok készítésére.

A KIADVÁNYCSERÉRE ÉS A HIVATALOS KIADVÁNYOK CSERÉJÉRE VONATKOZÓ UNESCO-EGYEZMÉNYEK

A konferencia

- felkéri az UNESCO-t, hogy azokat a tagállamait, amelyek már ratifikálták az egyezményeket, szólítsa fel azok tényleges végrehajtására, különösen az országos csereközpontok megszilárdítására;
- felkéri az UNESCO-t, szólítsa fel tagállamait, hogy – különösen a postai és szállítási díjak, valamint a vámok mérséklésével – biztosítsanak kedvezőbb körülményeket a kiadványcsere számára;
- felkéri az UNESCO-t, hogy tagállamaitól kérje be és éventént tegye közzé a kiadványcsere statisztikai adatait.

KIADVÁNYCSERE A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKKAL

A konferencia

- ajánlja az európai könyvtáraknak, hogy a cserét nagyvonalúan intézzék, lehetőleg ne vegyék figyelembe a küldött anyag kereskedelmi értékét, viszont ne küldjenek fölösleges anyagot;
- kéri az UNESCO-t, hívja fel a fejlett országokat, hogy a Nemzetközi Könyvév alkalmával külön hitelkeretet biztosítsanak könyvtáraiknak a fejlődő országokba küldendő könyvek vásárlására;
- kéri az IFLA-t, hívja fel a fejlődő országokban működő tag-egyesületeinek figyelmét arra, hogy országos csereközpont szervezéséhez az UNESCO-tól technikai segítséget kérhessenek;
- az UNESCO-n és az IFLA-n keresztül felkéri az összes európai országot, hogy – lehetőleg az afrikai államokkal együttműködve – mozdítsák elő az Afrikai Hivatalos Kiadványok Katalógusának elkészítését;
- kéri az UNESCO-t, hívja fel a kormányokat, hogy a technikai segélyprogram keretében a fejlődő országoknak szóló csereküldemények szállítási költségeihez járuljanak hozzá.

A konferencia elhatározta, hogy

- a Deutsche Staatsbibliothek vizsgálatainak folytatása mellett az IFLA-n keresztül a kollektív szállítást alkalmazó többi országot is felkéri e módszer költségeinek vizsgálatára;
- a kiadványcsere terén lényegében a nagyvonalúságot ajánlja, de felhívja a figyelmet azokra a módszerekre, amelyekkel az egyes dokumentumtipusok esetében az egyensúlyt meg lehet teremteni (pl. tudományos kiadványoknál sorozatot sorozattal cserélni);
- felkéri az UNESCO-t, tegye közzé új kiadásban a Nemzetközi Kiadványcsere Kézikönyvének I. részét, kiegészítve a cserközpontokra vonatkozó adatokkal és egyéb információkkal.

GOMBOCZ István

XVI-XVII. századi zenei kéziratok restaurálása

Cz. KOZOCSA Ildikó

Az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának un. Bártfai Gyűjteményét 1915-ben vásárolta meg a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Osztálya. A bártfai evangélikus Szent Egyed templom könyvtárából származó, a XVI-XVII. században keletkezett zenei kéziratok már akkor is igen rongált állapotban voltak. Állapotukra vonatkozó jellemzést először Ábel Jenőnél olvashatunk, aki 1883-ban, feldolgozás céljából, átnézte a templom könyvtárának anyagát. Leírja, hogy az éppen akkor folyó templomrestaurálási munkák mennyire hátráltatták a kutatásban: „... a szűk, dohos és hideg könyvtári helyiségben, ahol szék vagy asztal híján a rosszul záró ablak párkányára kellett emelgetni a legújabb restaurálási munkálatok által éppen a könyvszekrény tetejébe vezetett esőviztől átázott régi fóliánsokat.”(1)

A kották még rosszabb állapotban lehettek mint a könyvek, Gombosi Ottó tanúsága szerint: „Mig a könyvek legalább a kártevéstől némi megóvásban részesültek, addig a kották nemcsak az embereknek, egereknek és molyoknak, de még a nedvességnek is ki voltak szolgál-